

Вергун А.М.,
Київський національний університет технологій та дизайну
Савченко М.М.,
Київський національний університет технологій та дизайну
Тарасенко І.О.
Київський національний університет технологій та дизайну

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Мета. Аналіз та узагальнення наявних методик діагностики рівня фінансово-економічної безпеки, а також розробка моделі для проведення аналізу рівня фінансово-економічної безпеки вітчизняних підприємств.

Методика. При проведенні дослідження використовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження: діалектичний; дедукції і індукції – при обґрунтуванні вибору відтворювального підходу до дослідження фінансово-економічної безпеки підприємства, при розробці показників фінансово-економічної безпеки підприємства; порівняльний аналіз – при ознайомленні з методиками діагностики фінансово – економічної безпеки підприємства інших авторів.

Результати. В процесі проведення дослідження здійснено аналіз наявних підходів та методів діагностики рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, а також обґрунтування та побудова узагальнюючої моделі для діагностики рівня фінансово-економічної безпеки.

Наукова новизна та практична значимість. Наукове обґрунтування методів діагностики рівня фінансово-економічної безпеки сприятиме підвищенню ефективності функціонування вітчизняних підприємств.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, діагностика рівня фінансово-економічної безпеки.

Вступ. Однією з важливих умов ефективного функціонування і розвитку підприємства є аналіз та забезпечення його фінансово-економічної безпеки. Вона забезпечується певним станом наявних ресурсів підприємства, за якого гарантуються найбільш ефективно їх використання та запобігання негативному впливу зовнішніх і внутрішніх загроз (дестабілізуючих факторів).

Саме тому для забезпечення та підтримки надійного стану фінансово-економічної безпеки необхідно постійно аналізувати фінансово-економічний стан, проводити обґрунтоване наукове дослідження фінансових відносин і руху наявних ресурсів у процесі фінансово-господарської діяльності кожного підприємства, тобто проводити діагностику фінансово-економічного стану суб'єктів господарювання.

Постановка завдання. Вагомий вклад у дослідження, пов'язані з проблемами фінансово-економічної безпеки, зробили такі вітчизняні і зарубіжні науковці: О.А. Грунін і С.О. Грунін, Я.А. Жаліло, Р.С. Квасницька, А.В. Кірієнко, Р.М. Качалов, Г.Б. Клейнер, Т.Б. Кузенко, В.А. Ліпкан, Н.О. Лоханова, та інші. Необхідність узагальнення існуючих досліджень в сфері економічної безпеки підприємства з метою вдосконалення теоретичних положень і практичних підходів до діагностики економічної безпеки підприємства зумовили актуальність теми, мету і завдання дослідження.

Результати дослідження. Найбільш повноцінним та прийнятним визначенням суті фінансово – економічної безпеки є такий стан функціонування, за якого підприємство і його продукція є конкурентоспроможними на ринку та одночасно гарантується: найбільш ефективно використання ресурсів, інтелектуального та кадрового потенціалу; стабільність функціонування, стійкість та прогресивність розвитку; можливість протидіяти негативним впливам зовнішнього і внутрішнього середовища його функціонування. На сучасному етапі розвитку концепції фінансово – економічної безпеки значна увага приділяється методикам її оцінювання на національному рівні, але на рівні підприємства не вироблено єдиного комплексного методичного підходу до оцінки та аналізу.

Для визначення кількісного рівня фінансово-економічної безпеки підприємства використовується декілька підходів: індикаторний (пороговий), ресурсно-функціональний, програмно-цільовий (комплексний), підхід на основі теорії економічних ризиків (рис. 1).

У наукових працях В.Т. Шлемка пропонується проводити узагальнюючу оцінку фінансово – економічної безпеки підприємства на підставі зіставлення значень індикаторів – граничних та фактичних (формула 1) [1]:

$$x_i = \left(\frac{P_{i\phi}}{P_{in}} \right)^b \quad (1)$$

Рис. 1. Методи кількісного оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки (узагальнено авторами)

де $P_{ф}$, $P_{н}$ – відповідно фактичні та нормативні значення досліджуваного показника;

b – показник ступеня.

У якості нормативних показників можуть виступати показники підприємств, які розташовано в певному промисловому регіоні, показники кращих підприємств галузі, показники кращих підприємств країни та показники аналогічних успішних підприємств, потужності яких розташовано за кордоном. Оцінка рівня фінансово – економічної безпеки проводиться графічним методом, що дозволяє виділити зону нормального рівня безпеки, зону критичного рівня та передкризову зону. Критичні значення вихідних показників визначаються виходячи з умові мінімально припустимого рівня безпеки, подолання якого означало б перехід підприємства в економічно небезпечну зону.

До найбільш науково-обґрунтованих можна віднести розробку Г.В. Козаченко та В.П. Пономарьова [2, с. 165]. У працях цих вчених-економістів запропоновано використовувати співвідношення величини бруто-інвестицій підприємства та величини інвестиційних ресурсів, необхідних для підтримки умов, що забезпечують фінансово-економічну безпеку (формула 2):

$$P_{ЕБП} = \frac{BI^t}{I_{ЕБП}^t}, \quad (2)$$

де BI^t – бруто-інвестиції підприємства в році t , грош. од.;

$I_{ЕБП}^t$ – інвестиції підприємства в році t , необхідні для забезпечення його фінансово-економічної безпеки, грош. од.

За проведеними розрахунками пропонується виділити такі рівні фінансово – економічної безпеки підприємств: до 0,05 – підтримуючий; 0,06–0,1 – мінімальний; 0,11–0,19 – дуже низький; 0,2–0,29 –

низький; 0,3–0,49 – середній; 0,5–0,7 – високий; вище за 0,7 – дуже високий.

Проаналізувавши наявні підходи до діагностики рівня фінансово-економічної безпеки було побудовано модель для узагальненого та більш комплексного аналізу стимуляторів та дестимуляторів підприємства (рис. 2). Дана модель включає чотири складові, що безпосередньо впливають на підприємство: фінансову складову, ринкове середовище, вплив контрагентів на діяльність організації та соціальну складову.

А) Фінансову складову пропонується досліджувати на основі оцінки та аналізу його фінансової стійкості, тобто визначення ступеня достатності власних чи позичених оборотних засобів для виконання виробничо-збутової діяльності (табл. 1).

Б) Аналіз ринкової складової фінансово – економічної безпеки пропонується визначати на основі експертної оцінки. Вплив кожного з факторів на ринкову безпеку підприємства має бути оцінений експертами за допомогою коефіцієнтів впевненості за шкалою від – 1 до +1. Значення коефіцієнтів показують ступінь впевненості експертів у тому, що вплив окремого фактора збільшує або зменшує ринкову безпеку підприємства. У якості експертів можуть виступати керівники та провідні фахівці підприємства. Значення інтегрального показника менше – 0,8 засвідчує кризовий стан; від –0,8 до –0,6 – критичний; від –0,6 до –0,3 передкризовий; від –0,3 до 0,3 – ситуація невідомості; від 0,3 до 0,6 – нестійкий стан ринкової безпеки підприємства; від 0,6 до 0,8 – нормальний рівень ринкової безпеки; більше 0,8 – абсолютна ринкова безпека.

В) Рівень надійності економічних контрагентів підприємства, таких як постачальники, торгові та збутові посередники, інвестори, споживачі, проводиться за допомогою формули 3 [4, с. 15]:

Таблиця 1

Показники фінансово-економічної безпеки для відображення різних видів джерел формування запасів і витрат

№ п/п	Назва показника	Формула розрахунку	Умовні позначення
1.	Наявність власних оборотних коштів	$E_c = \Pi_1 - A_1$	Π_1 – власний капітал; A_1 – необоротні активи.
2.	Наявність власних оборотних коштів і довгострокових позикових джерел для формування запасів і витрат	$E_m = E_c - K_m$	K_m – довгострокові зобов'язання.
3.	Загальна величина основних джерел коштів для формування запасів і витрат	$E_\Sigma = E_m - K_3$	K_3 – короткострокові кредити банків
4.	Надлишок чи недолік власних оборотних коштів	$\pm E_c = E_c - Z$	Z – величина запасів
5.	Надлишок чи недолік власних оборотних і довгострокових позикових джерел формування запасів і витрат	$\pm E_T = E_T - Z$	
6.	Надлишок чи недолік загальної величини основних джерел для формування запасів і витрат	$\pm E_\Sigma = E_\Sigma - Z$	

$$O_{ij} = \frac{O_i}{O_{\max}}, \quad (3)$$

де O_{ij} – відносна оцінка j -ого контрагента по i -ому критерію;

O_i – бальна оцінка j -ого контрагента по i -ому критерію;
 O_{\max} – максимально можлива оцінка;
 j – кількість контрагентів підприємства;
 i – кількість оціночних критеріїв оцінки надійності контрагентів.

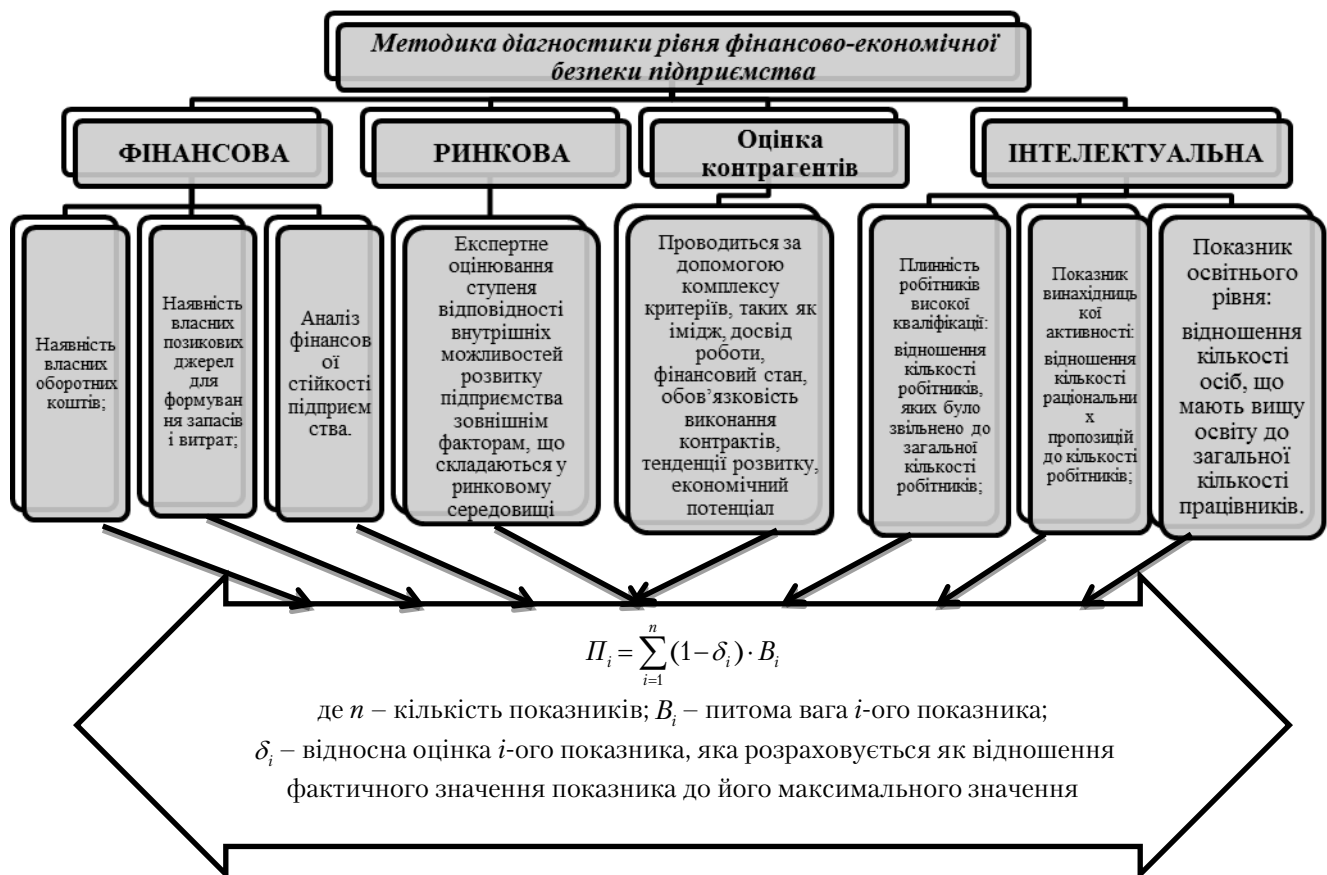

Рис. 2. Модель діагностики рівня фінансово-економічної безпеки підприємства

Після розрахунку значення всіх показників зводяться до інтегрального показника за формулою 4:

$$P_i = \sum_{i=1}^n (1 - \delta_i) \cdot B_i, \quad (4)$$

де n — кількість показників;

B_i — питома вага i -ого показника;

δ_i — відносна оцінка i -ого показника, яка розраховується як відношення фактичного значення показника до його максимального значення.

Висновок про рівень фінансово — економічної безпеки потрібно робити лише в динамічному аспекті, так як така складова не формується за один рік на підприємстві. Частіше всього порівняння показників здійснюються з середнім значенням, якщо вище середнього, то рівень високий, якщо нижче — низький рівень економічної безпеки підприємства.

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що думка науковців різниться щодо розуміння методики оцінки фінансово — економічної безпеки суб'єкта господарювання, що підкреслює неоднозначність і необхідність подальшого поглиблення визначеної категорії. Також розроблено багато методик для діагностики рівня фінансово — економічної безпеки, проте не всі вони є ґрунтовними та динамічними. Це пояснюється тим, що поняття «фінансово-економічна безпека» включає в себе багато аспектів, таких як фінансово-економічний стан підприємства, кадрова складова підприємства, вміння вести грамотне діловодство, система фізичного захисту підприємства, а також наявність зовнішніх ризиків та загроз.

Список використаної літератури

1. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: [монографія] / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько / Рада національної безпеки і оборони України; Національний ін-т стратегічних досліджень. — К.: НІСД, 1997. — 143 с.
2. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: [монографія] / Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. — К.: Лібра, 2003. — 280 с.
3. Ильяшенко С.И. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С.И. Ильяшенко // Актуальные проблемы экономики. — 2003. — № 3 (21). — С. 12–19.
4. Абалкин Л.И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Леонид Иванович Абалкин // Вопросы экономики, 1994. — № 12. — С. 4–13.

References

1. Shlemko V.T. Ekonomichna bezpeka Ukraïni: sutnist' i naprjamki zabezpechennja: [monografija] / V.T. Shlemko, I.F. Bin'ko / Rada nacional'noï bezpeki i oboroni Ukraïni; Nacional'nij in-t strategichnih doslidzhen'. — K.: NISD, 1997. — 143 s.
2. Kozachenko G.V. Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist' ta mehanizm zabezpechennja: [monografija] / Kozachenko G.V., Ponomar'ov V. P., Ljashenko O.M. — K.: Libra, 2003. — 280 s.
3. Il'jashenko S.I. Sostavljajushhie jekonomicheskoi bezopasnosti predpriyatija i podhody k ih ocenke / S.I. Il'jashenko // Aktual'ni problemi ekonomiki. — 2003. — № 3 (21). — S. 12–19.
4. Abalkin L.I. Jekonomicheskaja bezopasnost' Rossii: ugrozy i ih otrazhenie / Leonid Ivanovich Abalkin // Voprosy jekonomiki, 1994. — № 12. — S. 4–13.